

“เวลา คือ พื้นที่ปิดล้อม”:

อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงเวลา

ตามระบบปฏิทินในภาษาไทยถิ่นลำปาง

ศิริวัสรุ์ กาวิละนันท์

วุฒินันท์ แก้วจันทร์เกตุ

รับบทความ 28 สิงหาคม 2561 แก้ไขบทความ 9 พฤศจิกายน 2561 ตอบรับ 12 มีนาคม 2562
ออนไลน์ 16 พฤษภาคม 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณที่สะท้อนมโนทัศน์เวลาตามระบบปฏิทินของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปาง โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลภาษาจำนวน 6 คนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

ผลการวิจัยพบว่าผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางใช้ถ้อยคำอุปลักษณที่สะท้อนมโนทัศน์เวลาตามระบบปฏิทินคือ มโนอุปลักษณ [เวลา คือ พื้นที่ปิดล้อม] ผ่านการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ /naa343/ ‘หน้า’ และ /naj33/ ‘ใน’ ที่แสดงเวลาในอนาคต การบอกเวลาในอนาคตของคนไทยถิ่นลำปางจึงเหมือนกับการเดินหรือเคลื่อนที่เข้าไปหาพื้นที่ที่ซ้อนกันเป็นชั้น ดังนั้นการบอกเวลาในอนาคตของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางจึงสัมพันธ์กับตำแหน่งการเกิดของเวลา ตัวผู้พูด และการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเวลาที่เกิดขึ้น

คำสำคัญ อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ เวลา ภาษาไทยถิ่นลำปาง ระบบปฏิทิน

‘TIME IS A CONTAINER’: A Temporal Conceptual Metaphor in the Calendar System in the Lampang Dialect of Thai

**Siravast Kavilanan
Wuttinun Kaewjungate**

Received 28 August 2018; revised 9 November 2018; accepted 12 March 2019; online 16 May 2019

Abstract

This article examines a temporal conceptual metaphor in the calendar system as reflected in metaphorical expressions used by the speakers of the Lampang dialect of Thai. The data were collected from the interviews of six informants who live in Thoen District, Lampang Province.

It was found that the metaphorical expressions used by Lampang dialect of Thai speakers reflect the conceptual metaphor that TIME IS A CONTAINER through the use of prepositions “in front of” and “inside” that represent the future time. Telling the future time of the Lampang Thai people is like walking or moving to a stacked space. Therefore, telling the future time of the Lampang dialect of Thai speakers is related to the positions of time, speakers and sequences of events.

Keywords: Temporal conceptual metaphor, Time, Lampang dialect of Thai, Calendar system

บทนำ

“เวลา” ตามนิยามของราชบัณฑิตยสถาน (2556, น.1,130) หมายถึง “ช่วงระยะเวลาที่ยาวนานที่มีอยู่หรือเป็นอยู่ โดยนิยามกำหนดขึ้นเป็นครุคร่าว วัน เดือน ปี เป็นต้น” นิยามดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า “เวลา” มีลักษณะเป็นนามธรรม ดังนั้นการที่มนุษย์จะเข้าใจความหมายของเวลาได้ มนุษย์จึงนำคำว่าเวลาไปใช้ร่วมกับคำอื่น เพื่อถ่ายทอดและอธิบายความหมายของเวลาให้มีความชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น เช่น ในชีวิตประจำวัน เราอาจกล่าวได้ว่า “เธอควรใช้เวลาให้คุ้มค่ากับที่เสียเวลาไป มิเช่นนั้นมันจะเปลืองเวลา” “มันนั่งเล่นมือถือช้าเวลาไปวันๆ อยู่ได้” หรือกล่าวว่า “ถ้าเธอทำงานเสร็จช้ามันจะกินเวลาเรียนของวิชาต่อไป” เป็นต้น จะเห็นได้ว่ามนุษย์ใช้คำว่า “เวลา” ร่วมกับคำกริยาเพื่อเชื่อมโยงความหมายนามธรรมไปสู่ความหมายที่เป็นรูปธรรม กระบวนการดังกล่าวเรียกว่า อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (conceptual metaphor)

Lakoff and Johnson (1980, p. 3) กล่าวว่าอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ เป็นสิ่งที่สะท้อนความคิดและการกระทำของมนุษย์ การที่มนุษย์เข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ เพราะมนุษย์นำสิ่งที่เป็นนามธรรมไปเปรียบเทียบกับสิ่งที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์คุ้นเคยหรือมีประสบการณ์เพื่อทำความเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมเหล่านั้น

เวลาก็เช่นเดียวกัน การที่มนุษย์รับรู้และเข้าใจความหมายของเวลาได้ เพราะมนุษย์เชื่อมโยงความหมายของเวลาเข้ากับสิ่งที่มนุษย์คุ้นเคยหรือมีประสบการณ์ดังที่ Lakoff and Johnson (1980, pp. 7-8) พบว่าผู้ใช้ภาษาอังกฤษ มีการรับรู้และเข้าใจความหมายของเวลาว่าเป็นเงินเป็นทองหรือเป็นสิ่งของมีค่า ดังมีในอุปลักษณ์ที่ว่า [TIME IS MONEY] ผ่านการใช้ถ้อยคำอุปลักษณ์ที่สะท้อนมโนทัศน์เวลาของผู้ใช้ภาษาอังกฤษ ได้แก่ You are wasting my time. This gadget will save your hours. I don't have the time to give you. How do you spend your time these day? You need to budget your time. I've invested a lot of time in her. I lost a lot of time when I got sick. เป็นต้น

ส่วนมโนทัศน์เวลาในภาษาไทยนั้น งานวิจัยของเดล ควาล์โฮม (2543) พบมโนอุปลักษณ์ [เวลา คือ วัตถุเคลื่อนที่] เช่น อดีตที่ผ่านมา เวลาผ่านไป แล้วปล่อยให้เวลาล่องลอยไป [เวลา คือ ภาชนะบรรจุสิ่งของ] เช่น ภายในเวลาเพียงหนึ่งชั่วโมง เวลากลางวัน นาที่เต็ม [เวลา คือ ทรัพยากร] เช่น เวลาที่เสียไป มีเวลาให้ตัวเองน้อยลง กินเวลาหนึ่งปี [เวลา คือ เงินตรา] เช่น ใช้เวลาน้อยลงเรื่อย ใช้เวลาส่วนมาก ฉันสมควรใช้เวลายังไงดีละ และ [เวลา คือ ผู้ครอบครอง] เช่น ข้อมูลข่าวสารของเวลานับศตวรรษ บันทึกอมตะของยุคอวกาศ คำไม่ดีของยุคนี้ ทั้งนี้ มโนอุปลักษณ์เวลาในภาษาไทยที่พบมากที่สุดคือ [เวลา คือ ภาชนะบรรจุสิ่งของ] และพบน้อยที่สุดคือ [เวลา คือ ผู้ครอบครอง] นอกจากนี้งานวิจัยของ ชัชวดี ศรีลัมพ์ (2561) พบอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงเวลาที่สะท้อนจากการใช้คำบอกตำแหน่ง “หน้า” และ “หลัง” เช่น เดือนหน้าเราจะไปเชียงใหม่ ป้าคิดถึงอดีตแต่หน้าหลัง คุณปู่ยังจำภาพอดีตในครั้งหลัง พบกันใหม่วันหลัง ทั้งนี้คำบอกตำแหน่งทั้งสองคำสัมพันธ์กับการบอกเวลาในอดีตและอนาคต โดยขึ้นอยู่กับตำแหน่งการเกิดของเวลา และการเรียงลำดับของเหตุการณ์ในเวลาที่เกิดเหตุการณ์นั้น ๆ ผลการวิจัยดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่กับการบอกเวลาที่เกิดขึ้นในระบบความคิดของคนไทย

แม้ว่าจะมีผู้สนใจศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงเวลาในภาษาไทยไว้บ้างแล้วจำนวนหนึ่ง แต่ส่วนใหญ่จะศึกษากับผู้พูดภาษาไทยมาตรฐาน ผู้วิจัยยังไม่พบว่าผู้ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงเวลาในภาษาไทยถิ่นไว้ นอกจากนี้งานวิจัยของปีนอนงค์ อ่ำปะละ (2559) ซึ่งเป็นงานวิจัยเดี่ยวเท่านั้นที่ศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์เวลาในภาษาไทยถิ่นเหนือ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือวรรณกรรมประเภทคำวซึ่งเป็นตัวแทนของภาษาไทยถิ่นเหนือ ผลการวิจัยพบว่า อุปลักษณ์เวลาในภาษาไทยถิ่นเหนือมี 6 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณ์ธรรมชาติ อุปลักษณ์ทรัพยากร อุปลักษณ์การเดินทาง อุปลักษณ์วัตถุ อุปลักษณ์สิ่งมีชีวิต และอุปลักษณ์พื้นที่ นอกจากนี้ยังพบระบบมโนทัศน์เวลาในภาษาไทยถิ่นเหนือ 2 ระบบ ได้แก่ มโนทัศน์เวลาเป็นทรัพยากรและมโนทัศน์เวลาเป็นการเคลื่อนที่

โดยการเคลื่อนที่ของเวลาสัมพันธ์กับตัวผู้ใช้ภาษา กล่าวคือ คนไทยถิ่นเหนือมองตัวเองในฐานะผู้เคลื่อนที่ผ่านเวลา และพื้นที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเรื่องเวลาของมนุษย์

ทั้งนี้เพื่อขยายขอบเขตการวิจัยอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในภาษาไทยถิ่นเหนือให้ครอบคลุมภาษาพูดที่ใช้จริงในชีวิตประจำวัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เวลา โดยใช้จังหวัดลำปางเป็นกรณีศึกษา เนื่องจากหนึ่งในผู้วิจัยมีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปางและสังเกตว่าคนในพื้นที่จังหวัดดังกล่าวมักใช้คำบอกเวลาตามระบบปฏิทินที่ว่า “ไม่อาทิตย์หน้าก็อาทิตย์ในไฉ่เจอกัน” หรือ “ไม่เดือนหน้าก็เดือนในไฉ่เจอกัน” ตัวอย่างดังกล่าวจะเห็นว่าผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือจังหวัดลำปางใช้คำบอกเวลาร่วมกับคำว่า /naa343/ ‘หน้า’ และ /naj33/ ‘ใน’ ซึ่งเป็นคำที่ใช้บอกตำแหน่งดังนั้นการบอกเวลาตามระบบปฏิทินในภาษาไทยถิ่นเหนือ จังหวัดลำปางจึงน่าสนใจศึกษาในประเด็นที่ว่าคนไทยที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นดังกล่าวมีวิธีการรับรู้และเข้าใจความหมายของเวลาซึ่งมีความเป็นนามธรรมได้อย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาถ้อยคำอุปลักษณะที่สะท้อนมโนทัศน์เวลาตามระบบปฏิทินของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปาง

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ แนวคิดอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์และการศึกษาคำบอกเวลาเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาคำนี้ รวมทั้งยังแสดงให้เห็นว่า งานวิจัยเรื่องนี้จะช่วยเติมเต็มการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงเวลาในภาษาไทยถิ่นเหนือให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น รายละเอียดต่างๆ มีดังนี้

1. อุปลักษณเชิงมโนทัศน์

อุปลักษณ คือรูปภาษาที่เกิดจากการนำภาษามาใช้ในเชิงเปรียบเทียบ (ซัทวดี ศรลัมพ์, 2548) การศึกษาอุปลักษณตามแนวคิดเดิมเป็นการศึกษาในฐานะเครื่องมือทางวรรณศิลป์ กล่าวคืออุปลักษณเป็นวิธีทางวรรณศิลป์วิธีหนึ่งที่มุ่งวิเคราะห์ความงามของภาษาซึ่งเป็นศิลปะการประพันธ์ของกวีหรือนักประพันธ์ อุปลักษณที่ปรากฏในงานร้อยกรองหรืองานประพันธ์จึงเป็นเครื่องมือหนึ่งของโวหารภาพพจน์ (figure of speech) ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกหรือสุนทรียภาพทางการประพันธ์ของผู้เขียนไปยังผู้อ่าน (Lakoff & Johnson, 1980, p. 3)

ต่อมา Lakoff & Johnson ได้ใช้มุมมองทางภาษาศาสตร์ปริชาน (cognitive linguistics) มองว่าอุปลักษณไม่ได้เป็นเพียงเครื่องมือในการสร้างสุนทรียภาพทางการประพันธ์ของกวีเท่านั้น แต่ถ้อยคำอุปลักษณยังสะท้อนระบบความคิดของมนุษย์อีกด้วย กล่าวคือความคิดของคนยังแสดงออกให้เห็นจากภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันโดยผู้ใช้ภาษามักกล่าวเปรียบเทียบโดยไม่รู้ตัวเสมอ โดยเฉพาะเมื่อต้องการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสิ่งที่ใกล้เคียงกับก่นำสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือสิ่งที่สัมผัสได้ง่ายมาเปรียบกับสิ่งนั้น (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 3-6) ดังนั้นการใช้อุปลักษณจึงไม่ได้เป็นความสามารถเฉพาะของกวีหรือนักประพันธ์เพียงอย่างเดียว แต่คนทั่วไปยังใช้อุปลักษณในชีวิตประจำวันโดยที่ไม่รู้ตัวว่าตนกำลังใช้อุปลักษณอยู่ แนวคิดดังกล่าวเรียกว่า การศึกษาอุปลักษณเชิงมโนทัศน์

อุปลักษณเชิงมโนทัศน์หรืออุปลักษณตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริชาน แบ่งได้ 2 ระดับคือ 1) ระดับ “ถ้อยคำอุปลักษณ” (metaphorical expressions) ซึ่งเป็นถ้อยคำที่ใช้สื่อสารและได้แสดงการเปรียบเทียบระหว่างสิ่งสองสิ่งที่แตกต่างกัน โดยที่สิ่งสองสิ่งนั้นต่างวงความหมายกัน และ 2) ระดับ “มโนอุปลักษณ” (conceptual metaphor) หมายถึงความคิดซึ่งเป็นความเปรียบเทียบที่อยู่ในระบบการรับรู้หรือระบบปริชานของผู้ใช้ภาษา โดยสิ่งที่นำมาเปรียบนั้นจะอยู่คนละวงความหมายและมีกระบวนการการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทาง/แบบเปรียบ (source

domain) ไปยังวงความหมายปลายทาง/สิ่งที่ถูกเปรียบ (target domain) อย่างเป็นระบบและมีการเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (Lakoff & Johnson, 1980, pp. 3–9 และ Kövecses, 2002, pp. 4–9) จากที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจะใช้แนวคิดของ Lakoff & Johnson (1980) เป็นกรอบการวิจัยอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงเวลาตามระบบปฏิทินในภาษาไทยถิ่นเหนือ เพื่อแสดงให้เห็นวิธีการรับรู้และเข้าใจความหมายของเวลา รวมทั้งสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เวลาที่สัมพันธ์กับผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือ

2. การศึกษาคำบอกเวลา

ตามที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของ “เวลา” ในบทนำมาแล้ว ทำให้เห็นว่าเวลาเป็นนามธรรมที่มีส่วนสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนมาทุกยุคและทุกเชื้อชาติ จากความสำคัญเช่นนี้จึงทำให้นักวิชาการจำนวนมากให้ความสนใจศึกษาคำบอกเวลาในมุมมองต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง เช่น มุมมองทางไวยากรณ์และการศึกษาภาษาเชิงประวัติ ได้แก่ น้อมนิจ วงศ์สุทธีธรรม (2515) ศึกษาคำบอกเวลาในภาษาไทย โดยวิเคราะห์ลักษณะและหน้าที่ของคำบอกเวลาในภาษาไทย Kullavanijaya (2003) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงคำบ่งชี้บอกเวลา (time marker) ในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ณัฐวรรณ ชังใจ (2552) ศึกษาพัฒนาการคำบอกเวลาในภาษาไทย โดยศึกษาพัฒนาการและที่มาของคำบอกเวลาในภาษาไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบการศึกษาคำบอกเวลาโดยใช้มุมมองทางภาษาถิ่น ได้แก่ งานวิจัยของอรนุช สุวรรณรัตน์ (2534) ศึกษาเรื่องคำบอกเวลาในภาษาถิ่นใต้จังหวัดนครศรีธรรมราช งานวิจัยของมิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์ (2548) ศึกษาคำบอกเวลาของภาษาไทยถิ่นใต้ และงานวิจัยของนิโลบล ภูระย้า (2556) ศึกษาคำบอกเวลาในภาษาไทยถิ่นอีสานในพื้นที่ภาคอีสานตอนบน ส่วนการศึกษาคำบอกเวลาในมุมมองทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์พบงานวิจัยของราตรี แจ่มนิยม (2558) ศึกษาเปรียบเทียบคำบอกเวลาที่สะท้อนโลกทัศน์ในภาษาไทยกับภาษาพม่า โดยวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบทางความหมายและเปรียบเทียบโลกทัศน์ที่สะท้อนจากคำบอกเวลาในภาษาไทยและภาษาพม่า และงานวิจัย

คำบอกเวลาที่ใช้มุมมองทางอรรถศาสตร์ปริชาน ได้แก่ งานวิจัยของเดล ควาลไฮม (2543) ศึกษาอุปลักษณะเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องเวลาในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ปิ่นอนงค์ อำปะละ (2559) ศึกษาระบบมโนทัศน์เวลาของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือ และ ชัชวดี ศรีลัมพ์ (2561) ศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ “เวลาเป็นพื้นที่”: การศึกษาตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริชานคำว่า “หน้า” และ “หลัง” ในภาษาไทย

จะเห็นได้ว่างานวิจัยที่ผ่านมาศึกษาคำบอกเวลาไว้หลากหลายมุมมอง ทั้งมุมมองทางไวยากรณ์ มุมมองการศึกษาเชิงประวัติ มุมมองทางภาษาถิ่น มุมมองทางอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์ และมุมมองทางอรรถศาสตร์ปริชาน ทั้งนี้เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างระบบวิธีคิดหรือระบบความคิดของคนที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นกับวิธีการบอกเวลาตามระบบปฏิทินที่ชัดเจน งานวิจัยเรื่องนี้จึงศึกษาโดยอาศัยมุมมองทางอรรถศาสตร์ปริชานที่จะสะท้อนให้เห็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างภาษา กับความคิดผ่านการบอกเวลาตามระบบปฏิทินของผู้ใช้ภาษาไทยถิ่นเหนือจังหวัดลำปาง

วิธีการเก็บข้อมูลและผลการศึกษา

1. วิธีการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บข้อมูลเพื่อใช้ในการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงเวลาตามระบบปฏิทินในภาษาไทยถิ่นลำปาง ดังนี้

1.1 กำหนดกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่มตามช่วงอายุ ได้แก่ 1) ช่วงอายุระหว่าง 55-65 ปี 2) ช่วงอายุระหว่าง 35-45 ปี และ 3) ช่วงอายุระหว่าง 15-25 ปี ช่วงอายุละ 2 คน อย่างไรก็ดี เพื่อให้ทราบมโนทัศน์ของภาษาไทยถิ่นเหนือพื้นที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปางที่ชัดเจนที่สุด ผู้วิจัยจึงได้กำหนดตัวแปรด้านถิ่นฐานที่อยู่คือ กลุ่มตัวอย่างต้องมีภูมิลำเนาเป็นคนพื้นถิ่นจังหวัดลำปางตั้งแต่กำเนิด พูดภาษาถิ่นลำปางได้ และไม่ได้โยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานหรือประกอบอาชีพในเขตพื้นที่อื่นนอกจังหวัดลำปาง ดังตารางต่อไปนี้

ช่วงอายุ (ปี)	จำนวน
55-65	2
35-45	2
15-25	2
รวม	6

ตารางที่ 1 แสดงการจำแนกกลุ่มตัวอย่างตามภูมิฐานะ

1.2 สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นรูปภาพปฏิทินที่แสดงระบบเดือน 12 เดือน ต่อเนื่อง 7 ปี ในกระดาษ A3 เพื่อให้ปีพ.ศ. 2561 แสดงเวลาในปัจจุบัน ที่มีช่วงอนาคต 3 ปี และช่วงอดีต 3 ปี แล้วนำไปใช้เป็นเครื่องมือสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากการสุ่มแบบบังเอิญหรือตามสะดวก (convenience sampling) ดังรูปภาพต่อไปนี้

จากภาพที่ 1 เมื่อได้ปฏิทินที่แสดงระบบเดือน 12 เดือน ในระยะเวลา 7 ปี มาเป็นเครื่องมือการทดลองแล้ว จึงนำเครื่องมือดังกล่าวไปสอบถามด้วยการสัมภาษณ์ กลุ่มตัวอย่างซึ่งได้ยินยอมเป็นผู้ให้ข้อมูลภาษา (informant) ด้วยภาษาไทยถิ่นเหนือ พื้นที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง ในช่วงวันที่ 13-15 เมษายน 2561 เนื่องจากเป็นช่วงเทศกาลสงกรานต์ที่มีผู้คนรวมตัวกันในหมู่บ้านมากที่สุด ตามตัวอย่าง ถ้อยคำถาม 4 ช่วงเวลา ได้แก่ วัน สัปดาห์ เดือน และปี โดยแต่ละช่วง จะถามปัจจุบันก่อนเพื่อนำผู้ให้ข้อมูลภาษาจำกัดขอบเขตความคิดของการให้ข้อมูล เกี่ยวกับเวลาในปัจจุบัน อดีต อนาคตได้ง่ายและชัดเจนขึ้นอย่างน้อยช่วงละ 3 ถ้อยคำถาม ดังนี้

เวลา	ถ้อยคำถาม	
ถาม ปัจจุบัน	ตัวอย่าง	wan33 suk22 ti:43 sip22 sa:m24 ca24 h44ŋw wan33 ni:44 mɛ:n44 k22:w
	ถอดความได้ว่า	วันศุกร์ที่ 13 จะเรียกวันนี้ใช่ไหม
ถาม อนาคต	ตัวอย่าง	tha:343 wan33 suk22 h44ŋw wan33 ni:44 le:w44 wan33 saw:24 h44ŋw wan33 ɲa24ŋ
	ถอดความได้ว่า	ถ้าวันศุกร์เรียกวันนี้ แล้ววันเสาร์เรียกวันอะไร
	ตัวอย่าง	wan33 tit44 h44ŋw wan33 ɲa24ŋ
	ถอดความได้ว่า	วันอาทิตย์เรียกวันอะไร
	ตัวอย่าง	wan33 can24 h44ŋw wan33 ɲa24ŋ
	ถอดความได้ว่า	วันจันทร์เรียกวันอะไร
ถาม อดีต	ตัวอย่าง	tha:343 wan33 suk22 h44ŋw wan33 ni:44 le:w44 wan33 phat24 h44ŋw wan33 ɲa24ŋ
	ถอดความได้ว่า	ถ้าวันศุกร์เรียกวันนี้ แล้ววันพฤหัสบดีเรียกวันอะไร

ตารางที่ 2 แสดงตัวอย่างถ้อยคำถาม “วัน”

เวลา	ถ้อยคำถาม	
ถาม อดีต (ต่อ)	<u>ตัวอย่าง</u>	wan33 put44 h44ŋw wan33 ɲa24ŋ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	วันพุธจะเรียกว่าวันอะไร
	<u>ตัวอย่าง</u>	wan33 ʔa33ŋ kha:n33 h44ŋw wan33 ɲa24ŋ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	วันอังคารจะเรียกว่าวันอะไร

ตารางที่ 2 แสดงตัวอย่างถ้อยคำถาม “วัน” (ต่อ)

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นว่าถ้อยคำถามวันที่ไม่รวมการถามปัจจุบัน จะมีทั้งสิ้น 6 ถ้อยคำถามเป็นอย่างน้อย ดังนั้นเมื่อใช้ถามผู้ให้ข้อมูลภาษา 6 คน ในทุกช่วงอายุจะได้ถ้อยคำถามวันรวมทั้งสิ้นอย่างน้อย 36 ถ้อยคำถาม จำแนกเป็นถามอนาคต 18 ถ้อยคำถาม และถามอดีต 18 ถ้อยคำถาม

เวลา	ถ้อยคำถาม	
ถาม ปัจจุบัน	<u>ตัวอย่าง</u>	chua44ŋ taw43 wan33 can24 ti:43 kaw43 th24ŋw wan33 tit44 ti:43 sip22 ha:452 h44ŋw tit44 ni:44 me:n44 k22:ɔ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	ช่วงตั้งแต่วันจันทร์ที่ 9 ถึงวันอาทิตย์ที่ 15 เรียกอาทิตย์นี้ ใช่ไหม
ถาม อนาคต	<u>ตัวอย่าง</u>	tha:43 chua44ŋ taw43 wan33 can24 ti:43 kaw43 th24ŋw wan33 tit44 ti:43 sip22 ha:452 h44ŋw tit44 ni:44 le:w44 wan33 can24 ti:43 sip22 hok44 th24ŋw wan33 tit44 ti:43 sa:w33 s24ŋw h44ŋw tit44 ɲa24ŋ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	ถ้าช่วงตั้งแต่วันจันทร์ที่ 9 ถึงวันอาทิตย์ที่ 15 เรียกอาทิตย์นี้ แล้ววันจันทร์ที่ 16 ถึงวันอาทิตย์ที่ 22 เรียกอาทิตย์อะไร

ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างถ้อยคำถาม “สัปดาห์”

เวลา	ถ้อยคำถาม	
ถาม อนาคต (ต่อ)	<u>ตัวอย่าง</u>	wan33 can24 ti:43 sa:w33 sam24 th24ɲuu wan33 tit44 ti:43 sa:w33 kaw43 h44ɲɔ tit44 ɲa24ɲ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	วันจันทร์ที่ 23 ถึงวันอาทิตย์ที่ 29 เรียกอาทิตย์อะไร
	<u>ตัวอย่าง</u>	wan33 can24 ti:43 sa:m24 sip24 th24ɲuu wan33 tit44 ti:43 hok44 h44ɲɔ tit44 ɲa24ɲ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	วันจันทร์ที่ 30 ถึงวันอาทิตย์ที่ 6 เรียกอาทิตย์อะไร
ถาม อดีต	<u>ตัวอย่าง</u>	tha:43 chua44ɲ taw43 wan33 can24 ti:43 kaw43 th24ɲuu wan33 tit44 ti:43 sip22 ha:452 h44ɲɔ tit44 ni:44 le:w44 wan33 can24 ti:43 s24ɲɔ th24ɲuu wan33 tit44 ti:43 pe:t22 h44ɲɔ tit44 ɲa24ɲ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	ถ้าช่วงตั้งแต่วันจันทร์ที่ 9 ถึงวันอาทิตย์ที่ 15 เรียกอาทิตย์นี้ แล้ววันจันทร์ที่ 2 ถึงวันอาทิตย์ที่ 8 เรียกอาทิตย์อะไร
	<u>ตัวอย่าง</u>	wan33 can24 ti:43 sa:w33 hok44 th24ɲuu wan33 tit44 ti:43 n24ɲuu h44ɲɔ tit44 ɲa24ɲ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	วันจันทร์ที่ 26 ถึงวันอาทิตย์ที่ 1 เรียกอาทิตย์อะไร
	<u>ตัวอย่าง</u>	wan33 can24 ti:43 sip44 kaw43 th24ɲuu wan33 tit44 ti:43 sa:w33 ha:452 h44ɲɔ tit44 ɲa24ɲ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	วันจันทร์ที่ 19 ถึงวันอาทิตย์ที่ 25 เรียกอาทิตย์อะไร

ตารางที่ 3 แสดงตัวอย่างถ้อยคำถาม “สัปดาห์” (ต่อ)

จากตารางที่ 3 แสดงให้เห็นว่าถ้อยคำถามสัปดาห์ไม่รวมการถามปัจจุบัน จะมีทั้งสิ้น 6 ถ้อยคำถามเป็นอย่างน้อย ดังนั้นเมื่อใช้ถามผู้ให้ข้อมูลภาษา 6 คน ในทุกช่วงอายุจะได้ถ้อยคำถามสัปดาห์รวมทั้งสิ้นอย่างน้อย 36 ถ้อยคำถาม จำแนก เป็นถามอนาคต 18 ถ้อยคำถาม และถามอดีต 18 ถ้อยคำถาม

เวลา	ถ้อยคำถาม	
ถาม ปัจจุบัน	<u>ตัวอย่าง</u>	duan33 me:33 sa:24 h44ŋw duan33 ni:44 me:n44 k22:ɔ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	เดือนเมษาเรียกเดือนนี้เซ่ไหม
ถาม อนาคต	<u>ตัวอย่าง</u>	tha:43 duan33 me:33 sa:24 h44ŋw duan33 ni:44 le:w44 duan33 phuɯt44 sa22 pha:33 h44ŋw duan33 ja24ŋ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	ถ้าเดือนเมษาเรียกเดือนนี้ แล้วเดือนพฤษภาเรียกเดือนอะไร
	<u>ตัวอย่าง</u>	mi44 thu22 na:33 h44ŋw duan33 ja24ŋ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	มิถุนาเรียกเดือนอะไร
ถาม อดีต	<u>ตัวอย่าง</u>	ka22 ra44 ka22 da:33 h44ŋw duan33 ja24ŋ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	กรกฎาเรียกเดือนอะไร
	<u>ตัวอย่าง</u>	tha:43 duan33 me:33 sa:24 h44ŋw duan33 ni:44 le:w44 duan33 mi:33 na:33 h44ŋw duan33 ja24ŋ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	ถ้าเดือนเมษาเรียกเดือนนี้ แล้วเดือนมิถุนาเรียกเดือนอะไร
ถาม อดีต	<u>ตัวอย่าง</u>	kum24 pha:33 h44ŋw duan33 ja24ŋ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	กุมภาพันธ์เรียกเดือนอะไร
	<u>ตัวอย่าง</u>	ma44 ka22 ra:33 h44ŋw duan33 ja24ŋ
	<u>ถอดความได้ว่า</u>	มกราคมเรียกเดือนอะไร

ตารางที่ 4 แสดงตัวอย่างถ้อยคำถาม “เดือน”

จากตารางที่ 4 แสดงให้เห็นว่าถ้อยคำถามเดือนไม่รวมการถามปัจจุบัน จะมีทั้งสิ้น 6 ถ้อยคำถามเป็นอย่างน้อย ดังนั้นเมื่อใช้ถามผู้ให้ข้อมูลภาษา 6 คน ในทุกช่วงอายุจะได้ถ้อยคำถามเดือนรวมทั้งสิ้นอย่างน้อย 36 ถ้อยคำถาม จำแนกเป็นถามอนาคต 18 ถ้อยคำถาม และถามอดีต 18 ถ้อยคำถาม

เวลา	ถ้อยคำถาม
ถาม ปัจจุบัน	ตัวอย่าง pi:24 s44ŋw ha:44 hok44 n24ŋw h44ŋw pi:24 ni:44 me:n44 k22:ɔ อ่านว่า ปี 2561 เรียกปีนี้ใหม่
ถาม อนาคต	ตัวอย่าง tha:43 pi:24 s44ŋw ha:44 hok44 n24ŋw h44ŋw pi:24 ni:44 le:w44 pi:24 s44ŋw ha:44 hok44 s44ŋw h44ŋw pi:24 ɲa24ŋ อ่านว่า ถ้าปี 2561 เรียกปีนี้ แล้วปี 2562 เรียกปีอะไร
	ตัวอย่าง pi:24 s44ŋw ha:44 hok44 sam44 h44ŋw pi:24 ɲa24ŋ อ่านว่า ปี 2563 เรียกปีอะไร
	ตัวอย่าง pi:24 s44ŋw ha:44 hok44 si:22 h44ŋw pi:24 ɲa24ŋ อ่านว่า ปี 2564 เรียกปีอะไร
ถาม อดีต	ตัวอย่าง tha:43 pi:24 s44ŋw ha:44 hok44 n24ŋw h44ŋw pi:24 ni:44 le:w44 pi:24 s44ŋw ha:44 hok44 su:n24 h44ŋw pi:24 ɲa24ŋ อ่านว่า ถ้าปี 2561 เรียกปีนี้ แล้วปี 2560 เรียกปีอะไร
	ตัวอย่าง pi:24 s44ŋw ha:44 ha:44 kaw43 h44ŋw pi:24 ɲa24ŋ อ่านว่า ปี พ.ศ. 2559 เรียกปีอะไร
	ตัวอย่าง pi:24 s44ŋw ha:44 ha:44 pe:t22 h44ŋw pi:24 ɲa24ŋ อ่านว่า ปี พ.ศ. 2558 เรียกปีอะไร

ตารางที่ 5 แสดงตัวอย่างถ้อยคำถาม “ปี”

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นว่าถ้อยคำถามปีไม่รวมการถามปัจจุบันจะมีทั้งสิ้น 6 ถ้อยคำถามเป็นอย่างน้อย ดังนั้นเมื่อใช้ถามผู้ให้ข้อมูลภาษา 6 คน ในทุกช่วงอายุจะได้ถ้อยคำถามปีรวมทั้งสิ้นอย่างน้อย 36 ถ้อยคำถาม จำแนกเป็นถามอนาคต 18 ถ้อยคำถาม และถามอดีต 18 ถ้อยคำถาม

1.3 เมื่อได้คำตอบจากถ้อยคำถาม 4 ช่วงเวลา ได้แก่ วัน สัปดาห์ เดือน และปี รวม 144 คำถามมาแล้ว คำตอบที่สะท้อนมโนอุปลักษณะจะเป็นถ้อยคำอุปลักษณะที่สามารถนำมาวิเคราะห์มโนอุปลักษณะต่อไป ทั้งนี้การสรุปมโนอุปลักษณะเวลาในภาษาไทยถิ่นลำปางจะหมายรวมเฉพาะถ้อยคำอุปลักษณะที่ปรากฏใช้ร่วมกันทั้ง 2 คนในแต่ละช่วงอายุ และปรากฏอย่างน้อย 2 ช่วงอายุ

1.4 นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ทั้งนี้ระบบหน่วยเสียงภาษาไทยถิ่นอำเภอดงเจน จังหวัดลำปางในงานวิจัยนี้จะนำเสนอผ่านระบบสัทอักษรเนื่องจากภาษาไทยถิ่นเหนือมีระบบเสียงวรรณยุกต์ 6 หน่วยเสียงซึ่งต่างไปจากระบบเสียงวรรณยุกต์ในภาษาไทยมาตรฐาน ดังนั้นจึงควรใช้สัทอักษรแทนเสียงภาษาไทยถิ่นเหนือ ส่วนระบบเสียงพยัญชนะในภาษาไทยถิ่นเหนือที่ต่างไปจากระบบเสียงพยัญชนะในภาษาไทยมาตรฐานคือการมีหน่วยเสียง /ɲ/ ซึ่งมีตำแหน่งของการเกิดเสียง (place of articulation) อยู่ที่เพดานแข็ง (palatal) และมีลักษณะของการออกเสียง (manner of articulation) เป็นเสียงนาสิก (nasal) เพิ่มเข้ามา ดังนั้นงานวิจัยนี้จะนำเสนอเฉพาะตารางระบบเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่นเหนืออำเภอดงเจน จังหวัดลำปางที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้เท่านั้น โดยแสดงไว้ดังตารางต่อไปนี้

	หน่วยเสียงวรรณยุกต์	ยกตัวอย่างเช่น
1	หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำขึ้น (24)	/kum24/ /pa24ŋ/ /pi:24/
2	หน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางระดับ (33)	/wan33/ /duan33/ /ra:33/
3	หน่วยเสียงวรรณยุกต์ต่ำระดับ (22)	/suk22/ /k22:ɔ/ /pe:t22/
4	หน่วยเสียงวรรณยุกต์ขึ้นตก (452)	/ha:452/
5	หน่วยเสียงวรรณยุกต์กลางขึ้นตก (43)	/taw43/ /kaw43/ /ti:43/
6	หน่วยเสียงวรรณยุกต์สูงระดับ (44)	/mɛ:n44/ /h44ŋɔ/ /hok44/

ตารางที่ 6 แสดงระบบเสียงวรรณยุกต์ของภาษาไทยถิ่นเหนือพื้นที่อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง

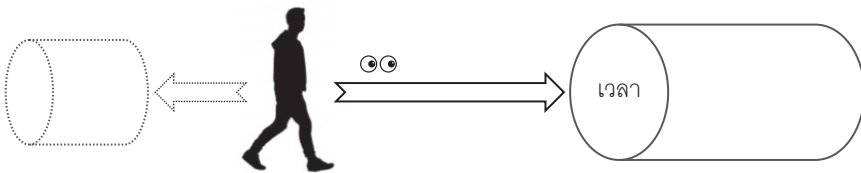
2. ผลการศึกษา: มโนอุปลักษณ์ [เวลา คือ พื้นที่ปิดล้อม]

จากการวิเคราะห์ถ้อยคำแสดงเวลาตามระบบปฏิทินของภาษาไทยถิ่นลำปาง ซึ่งเป็นคำตอบของถ้อยคำถามทั้งหมด 144 คำตอบ พบว่าแต่ละช่วงอายุต่างตอบคำถามที่แสดงถ้อยคำอุปลักษณ์ทั้งสิ้น 54 ถ้อยคำอุปลักษณ์ หรือคิดเป็นร้อยละ 37.50 ของคำตอบทั้งหมด ซึ่งพบเฉพาะถ้อยคำอุปลักษณ์แสดงเวลาในอนาคตของสัปดาห์ เดือน และปีเท่านั้น กล่าวคือกลุ่มตัวอย่างจะพูดว่า /tit43 naa343/ /tit43 naj33/ /duan33 naa343/ /duan33 naj33/ /pi:24 naa343/ และ /pi:24 naj33/ ซึ่งหมายถึง ‘อาทิตย์หน้า’ ‘อาทิตย์ใน’ ‘เดือนหน้า’ ‘เดือนใน’ ‘ปีหน้า’ และ ‘ปีใน’ ในภาษาไทยมาตรฐานตามลำดับ ขณะที่เมื่อกล่าวถึงอดีตกลุ่มตัวอย่างไม่มีโนทัศน์เช่นนี้ คือไม่มีโนทัศน์ว่าเดือนหลังหรือปีหลัง ซึ่งตรงข้ามกับเดือนหน้าและปีหน้า แต่หากจะสื่อความหมายถึง ‘อาทิตย์ที่แล้ว’ จะใช้ว่า /tit43 lɛ:w44/ เช่นเดียวกับเดือน จะใช้ว่า /duan33 lɛ:w44/ ซึ่งมีความหมายว่า ‘เดือนที่แล้ว’ และ /pi:24 lɛ:w44/ ซึ่งมีความหมายว่า ‘ปีที่แล้ว’ ส่วน การแสดงเวลาของวัน พบว่าหากผู้ให้ข้อมูลภาษาจะสื่อความหมายว่า ‘วันพรุ่งนี้’ และ ‘วันมะรืน’ จะใช้ว่า /wan33 phuuk452/ และ /wan33 h33uu/ ตามลำดับ

ขณะที่คำว่า /wan33 naa343/ ‘วันหน้า’ จะใช้เมื่อกล่าวถึงวันใดวันหนึ่งหรือคราวใดคราวหนึ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตที่ไม่สามารถระบุได้อย่างแน่นอน ซึ่งไม่ใช่เป็นวันตามระบบปฏิทินดังที่กำหนดในขอบเขตการวิจัยนี้ โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 อาทิตย์หน้า เดือนหน้า ปีหน้า

อาทิตย์หน้า เดือนหน้า ปีหน้า เป็นการบอกเวลาในอนาคตของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางซึ่งเป็นอนาคตอันใกล้ กล่าวคือ**อาทิตย์หน้า**หมายถึงสัปดาห์ที่ถัดไปจากสัปดาห์ปัจจุบัน **เดือนหน้า**หมายถึงเดือนที่ถัดไปจากเดือนปัจจุบัน เช่น เมื่อปัจจุบันคือเดือนสิงหาคม เดือนหน้าจึงหมายถึงเดือนกันยายน เช่นเดียวกัน **ปีหน้า**หมายถึงปีที่ถัดไปจากปีปัจจุบัน เช่น เมื่อปีปัจจุบันคือปี 2561 ปีหน้าจึงหมายถึงปี 2562 การมองเวลาเช่นที่อธิบายนี้แสดงว่าคนไทยถิ่นเหนือมองเวลาว่าเป็นพื้นที่ซึ่งมีระนาบผิว ดังนั้นเวลาจึงมีระนาบเป็นหน้าเช่นเดียวกับพื้นที่ซึ่งสามารถมองเห็นได้เป็นอันดับแรก ดังภาพประกอบต่อไปนี้

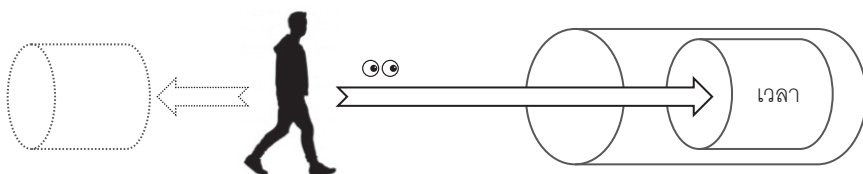

ภาพที่ 2 แสดงแผนผังมโนทัศน์ [เวลา คือ พื้นที่ปิดล้อม] ด้านพื้นผิว

จากภาพที่ 2 แสดงให้เห็นว่าผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางมองเวลาในอดีตเป็นนามธรรม ขณะที่เวลาในอนาคตอันใกล้คือพื้นที่ โดยพื้นที่ดังกล่าวมีระนาบผิวดังนั้นอาทิตย์หน้า เดือนหน้าหรือปีหน้าจึงเป็นเวลาที่มีระนาบพื้นผิวเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวได้ว่าการมองเวลาซึ่งเป็นอนาคตอันใกล้ของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางจึงเสมือนการมองเห็นระนาบของพื้นที่ซึ่งสามารถมองเห็นได้เป็นลำดับแรก

2.2 อาทิตย์ใน เดือนใน ปีใน

อาทิตย์ใน เดือนใน ปีในเป็นการบอกเวลาในอนาคตของผู้พูดภาษาไทย ถิ่นลำปางเช่นกัน แต่เป็นการบอกเวลาในอนาคตอันไกลออกไปจากอาทิตย์หน้า เดือนหน้า และปีหน้า กล่าวคือ**อาทิตย์ใน**หมายถึงสัปดาห์ที่ถัดไปจากสัปดาห์หน้า หรือถัดไปจากสัปดาห์ปัจจุบัน 1 สัปดาห์ **เดือนใน**หมายถึงเดือนที่ถัดไปจากเดือนหน้าหรือเดือนปัจจุบัน 1 เดือน เช่น เมื่อปัจจุบันคือเดือนสิงหาคม เดือนใน จะหมายถึงเดือนตุลาคม เช่นเดียวกัน**ปีหน้า**หมายถึงปีที่ถัดไปจากปีหน้าหรือปีปัจจุบัน 1 ปี เช่น เมื่อปีปัจจุบันคือปี 2561 ปีใน จะหมายถึง ปี 2563 ดังภาพประกอบต่อไปนี้

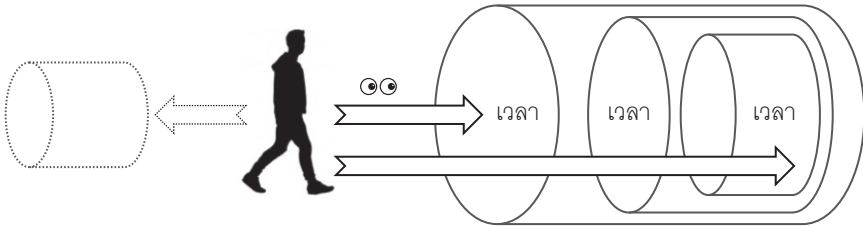

ภาพที่ 3 แสดงแผนผังมโนทัศน์ [เวลา คือ พื้นที่ปิดล้อม] ด้านใน

จากภาพที่ 3 แสดงให้เห็นว่า ผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางมองเวลาในอนาคตที่ไกลออกไปว่าเป็นพื้นที่ที่ซ้อนกัน ซึ่งประกอบไปด้วย 2 ส่วนคือ ส่วนแรกเป็นพื้นที่ที่ถูกมองว่าเป็น อาทิตย์หน้า เดือนหน้า หรือปีหน้า ขณะที่พื้นที่ส่วนที่สองซึ่งซ้อนอยู่ในพื้นที่ส่วนแรกนั้นคือ พื้นที่ที่ถูกมองว่าเป็นอาทิตย์ใน เดือนใน หรือปีใน ดังนั้นระบบการมองเวลาในอนาคตเช่นนี้จึงแสดงให้เห็นว่าผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางเปรียบเวลาในอนาคตเป็นเสมือนการเดินเข้าไปในพื้นที่ที่ซ้อนกัน เพื่อผ่านอาทิตย์หน้าเข้าไปหาอาทิตย์ใน ผ่านเดือนหน้าเข้าไปหาเดือนใน หรือผ่านปีหน้าเข้าไปหาปีใน

2.3 อาทิตย์หน้า-อาทิตย์ใน เดือนหน้า-เดือนใน และปีหน้า-ปีใน

การวิเคราะห์หมโนอุปลักษณ์แสดงเวลาของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางที่มองเวลาเป็นเหมือนพื้นที่ปิดล้อมนั้น พบว่าระบบการมองอนาคตของ “อาทิตย์ (สัปดาห์) เดือน และ ปี” จะมีการมองทั้งระดับระนาบพื้นผิวเพื่อแสดงเวลาในอนาคตอันใกล้ และมีการมองเข้าไปยังพื้นที่ส่วนข้างในที่ซ้อนกันอยู่ เพื่อแสดงเวลาในอนาคตที่ไกลออกไป การมองเวลาทั้ง 2 ระดับดังกล่าว อธิบายได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4 แสดงแผนผังมโนทัศน์ [เวลา คือ พื้นที่ปิดล้อม] ด้านพื้นผิวและด้านใน

จากภาพที่ 4 แสดงให้เห็นว่าผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางมองเวลาในอนาคตเป็นเหมือนพื้นที่ที่ซ้อนกันเป็นชั้นๆ การกล่าวถึงเวลาในอนาคตจึงเป็นเสมือนการเดินเข้าไปหาพื้นที่เพื่อสัมผัสกับเวลาในอนาคตอันใกล้ ขณะที่อนาคตอันไกลนั้น ผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางเปรียบเวลากับการเดินผ่านพื้นที่ส่วนแรกเข้าไปยังพื้นที่ที่ซ้อนอยู่อีกชั้นหนึ่ง เช่นเดียวกันเมื่อจะกล่าวถึงอนาคตที่ไกลออกไปอีกก็จะเปรียบเสมือนกับการเดินผ่านพื้นที่ที่ซ้อนอยู่อีกชั้นหนึ่งเช่นกัน ดังนั้นการบอกเวลาในอนาคตของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางจึงสัมพันธ์กับตำแหน่งการเกิดของเวลาตัวผู้พูด และการเรียงลำดับเหตุการณ์ในเวลาที่เกิดขึ้นเสมือนกับการมองเวลาผ่านพื้นที่ที่ซ้อนกันอยู่เป็นชั้นๆ โดยพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ปิดล้อม

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงเวลาตามระบบปฏิทินในภาษาไทย ถิ่นลำปางทำให้พบว่า คนไทยถิ่นเหนืออำเภอเถิน จังหวัดลำปาง มีวิธีการบอกเวลาตามระบบปฏิทินที่สะท้อน มโนทัศน์ “เวลาคือพื้นที่ปิดล้อม” ผ่านการใช้ถ้อยคำอุปลักษณะได้แก่คำว่า /naa343/ ‘หน้า’ และ /naj33/ ‘ใน’ โดยคำว่า “หน้า” ใช้บอกเวลาที่เป็นอนาคตอันใกล้ ส่วนคำว่า “ใน” ใช้บอกเวลาที่เป็นอนาคตที่ไกลออกไป ซึ่งทั้งสองคำนี้ใช้สำหรับการบอกเวลาของสัปดาห์ เดือน และปี

ถ้อยคำอุปลักษณะดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นคำบุพบทซึ่งทำหน้าที่บอกตำแหน่ง แต่เมื่อนำมาใช้ร่วมกับเวลาก็สามารถสะท้อนมโนทัศน์ของผู้พูดหรือผู้ใช้ภาษาว่า กำลังเดินหรือเคลื่อนที่เข้าไปหาเวลาซึ่งมีลักษณะเป็นพื้นที่ การบอกเวลาในอนาคตของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางจึงเหมือนกับการเดินหรือเคลื่อนที่เข้าไปหาอนาคต ซึ่งเป็นพื้นที่ปิดล้อมที่ซ้อนกันอยู่ ถ้าเป็นอนาคตอันใกล้ ผู้พูดหรือผู้ใช้ภาษาก็จะเดินหรือเคลื่อนที่เข้าไปหาขอบผิวของพื้นที่ หากเป็นอนาคตที่ไกลออกไป ผู้พูดหรือผู้ใช้ภาษาก็จะเดินหรือเคลื่อนที่เข้าไปหาพื้นที่ที่ซ้อนกันเป็นชั้น

ผลการศึกษาข้างต้นสอดคล้องกับงานวิจัยของปีนอนงค์ อ่ำปะละ (2559) ที่พบว่าคนไทยถิ่นเหนือมองตัวเองในฐานะของผู้เคลื่อนที่ผ่านเวลา และการเคลื่อนที่ของเวลายังสัมพันธ์กับการมองเห็นของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือด้วย อย่างไรก็ตาม การศึกษามโนทัศน์เวลาตามระบบปฏิทินของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางครั้งนี้ทำให้พบความแตกต่างกับงานวิจัยเรื่อง อุปลักษณะมโนทัศน์ “เวลาเป็นพื้นที่”: การศึกษาตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริชาน คำว่า “หน้า” และ “หลัง” ในภาษาไทย ของ ชัชวดี ศรีลัมพ์ (2561) ซึ่งเป็นงานวิจัยที่ศึกษามโนทัศน์เวลาของผู้พูดภาษาไทยมาตรฐาน โดยพบว่าการบอกเวลาในอนาคตของคนไทยที่พูดภาษาไทยมาตรฐานจะใช้ทั้งคำว่า “หน้า” และ “หลัง” ร่วมกับคำบอกเวลา เช่น เดือนหน้า เดือนหลัง วันหน้า และวันหลัง ขณะที่การบอกเวลาในอดีตจะใช้เฉพาะคำว่า “หลัง” เท่านั้น เช่น อดีตแต่หนหลัง อดีตในครั้งหลัง การบอกเวลาของผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานดังกล่าวเป็นเพียงการบอกเวลาโดยทั่วไปที่ไม่ได้เจาะจงว่าเป็นเวลาใดเวลาหนึ่ง ขณะที่มโนทัศน์ของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางจะใช้คำว่า “หน้า” ร่วมกับ

คำบอกเวลาเพื่อบอกเวลาในอนาคตอันใกล้ และใช้คำว่า “ใน” ร่วมกับคำบอกเวลาเพื่อบอกเวลาในอนาคตที่ไกลออกไปจากเวลาในอนาคตอันใกล้ ผลการวิจัยนี้จึงสะท้อนให้เห็นระบบปริธานที่แตกต่างกันของผู้พูดภาษาไทยมาตรฐานกับผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางอย่างชัดเจน กล่าวคือการบอกเวลาในอนาคตของคนไทยถิ่นเหนืออำเภอเงิน จังหวัดลำปางสะท้อนในทัศนเวลาที่เกิดขึ้นในระบบความคิดของมนุษย์ โดยมนุษย์เปรียบเทียบสิ่งที่เป็นนามธรรมให้มีความชัดเจนเป็นรูปธรรมด้วยการเชื่อมโยงสิ่งสองสิ่งที่มาจากวงความหมายที่ต่างกันผ่านการใช้ประสบการณ์พื้นฐานและการใช้ประสาทสัมผัสทางการมองเห็น ทำให้ผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางรับรู้ bahwa เวลาเป็นพื้นที่ปิดล้อมซึ่งเป็นที่หมายหรือจุดหมายที่มนุษย์จะเดินหรือเคลื่อนที่เข้าไปหา

วิธีคิดเรื่องเวลาของผู้พูดภาษาไทยถิ่นลำปางสะท้อนให้เห็นความละเอียดอ่อนในการให้ความสำคัญต่อการจำแนกเวลาตามระบบปฏิทินทั้งอนาคตอันใกล้และการจำแนกเวลาตามระบบปฏิทินของอนาคตอันไกล ดังนั้นทัศน “เวลา คือพื้นที่ปิดล้อม” จึงเป็นมโนทัศน์ที่ละเอียดกว่าการมองเพียงว่า “เวลา คือพื้นที่ในแนวระนาบ” ของผู้พูดภาษาไทยมาตรฐาน เนื่องจากเป็นมโนทัศน์ที่ทำให้เห็นการอ้างถึงความเป็นนามธรรมของเวลาชัดเจนและเห็นเป็นรูปธรรมยิ่งขึ้น

การศึกษาลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงเวลาในภาษาไทยถิ่นเหนือครั้งนี้เป็นเพียงการศึกษาเบื้องต้นเท่านั้น หากมีการขยายขอบเขตการศึกษาให้ครอบคลุมผู้ที่อาศัยในท้องถิ่นอื่น อาจจะช่วยยืนยันผลการวิจัยครั้งนี้และทำให้เห็นระบบความคิดหรือมโนทัศน์ของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือที่ชัดเจนและครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลภาษาทุกท่านที่ยินดีให้ข้อมูลอันเป็นประโยชน์แก่การศึกษาวิจัยครั้งนี้

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- ชัชวดี ศรีลัมพ์. (มกราคม-มิถุนายน 2548). อุปลักษณะตามแนวคิดของทฤษฎีภาษาศาสตร์
ปริชาน. *วารสารศิลปศาสตร์*, 5(1), 1-16.
- ชัชวดี ศรีลัมพ์. (มกราคม-มิถุนายน 2561). อุปลักษณะเชิงมนิทัศน์ “เวลาเป็นพื้นที่”:
การศึกษาตามแนวทางภาษาศาสตร์ปริชานคำว่า “หน้า” และ “หลัง” ในภาษาไทย.
วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต, 13(2), 1-22.
- ณัฐวรรณ ชั่งใจ. (2552). *การศึกษาพัฒนาการของคำบอกเวลาในภาษาไทย*. (วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- เดล ควาลไฮม. (2543). *อุปลักษณะเกี่ยวกับมนิทัศน์เรื่องเวลาในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ*.
(วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
กรุงเทพฯ.
- น้อมนิจ วงศ์สุทธิธรรม. (2515). *คำบอกเวลาในภาษาไทย*. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- นิโลบล ภูระย้า. (2556). *การศึกษาคำบอกเวลาในภาษาไทยถิ่นอีสานในพื้นที่ภาคอีสานตอนบน*.
(วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ปิ่นอนงค์ อำปะละ. (2559). *ระบบมนิทัศน์ “เวลา” ของผู้พูดภาษาไทยถิ่นเหนือ*.
(วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- มิ่งมิตร ศรีประสิทธิ์. (ธันวาคม 2548). *การศึกษาคำบอกเวลาในภาษาไทยถิ่นใต้*.
วารสารภาษาและวรรณคดีไทย, 22, 160-195.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*.
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราตรี แจ่มนิยม. (2558). *การศึกษาเปรียบเทียบคำบอกเวลาที่สะท้อนโลกทัศน์ในภาษาไทย
กับภาษาพม่า*. (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
กรุงเทพฯ.
- อรนุช สุวรรณรัตน์. (2534). *คำบอกเวลาในภาษาไทยถิ่นใต้จังหวัดนครศรีธรรมราช*.
(วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.

ภาษาอังกฤษ

Kövecses, Z. (2002). *Metaphor: A Practical Introduction*. New York: Oxford University Press.

Lakoff, G. and Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago and London: The University of Chicago Press.

Pranee Kullavanijaya. (2003). A Historical Study of Time Markers in Thai. In Iwasaki Shoichi, et al. (eds), *Seals XIII Papers from the 13th annual meeting of the Southeast Asian Linguistics Society 2003* (pp. 105–123). Australia: Pacific Linguistics.